

فصل دوم

جغرافیای انسانی استان کرمان

درس ششم: تقسیمات سیاسی استان

تقسیمات سیاسی استان

استان کرمان، پهناورترین استان ایران است. در سال ۱۳۹۸ دارای ۲۳ شهرستان، ۶۰ بخش و ۷۷ شهر است. این شهرستان‌ها عبارت‌اند از: ارزوئیه، انار، بافت، بردسیر، بم، جیرفت، رابر، راور، رفسنجان، رودبار جنوب، ریگان، زرنند، سیرجان، شهرابک، عنبرآباد، فاریاب، فهرج، قلعه گنج، کرمان، کهنوج، کوهبنان، منوجان و نماشیر.

با مراجعه به نقشه سیاسی استان کرمان شکل ۱-۲ شهرستان محل سکونت خود را هاشور بزنید. شهرستان شما در کدام قسمت استان کرمان واقع شده است؟ و با کدام شهرستان‌ها یا استان‌های دیگر همسایه است؟

شکل ۱-۲- نقشه تقسیمات سیاسی استان کرمان

جدول ۱-۲- مشخصات شهرستان‌های استان کرمان

شهرستان	مرکز شهرستان	بخش	مرکز بخش	دهستان	مرکز دهستان	شهر
انار	انار	مرکزی	انار	بیاض	لطف آباد	انار
	حسین آباد			حسین آباد	امین شهر	
ارزوئیه	ارزوئیه	مرکزی	ارزوئیه	ارزوئیه	ارزوئیه	ارزوئیه
				وکیل آباد	وکیل آباد	
				دهسرد	پتکان	
		صوغان	صوغان	علی آباد	صوغان	سرخان
					امیر آباد	امیر آباد
بافت	بافت	مرکزی	بافت	بزنجان	بزنجان	بافت
				فتح آباد	بیدکردوئیه	
				کیسکان	کرین	
		خبر	خبر	کشکوئیه	گوغر	امیر آباد
					خبر	خبر
					دشتاب	کشکوئیه
				وکیل آباد	وکیل آباد	
بردسیر	بردسیر	مرکزی	بردسیر	کوه پنج	ماهونک	بردسیر
				مشیز	دشتکار	
لاله زار	لاله زار	لاله زار	لاله زار	لاله زار	لاله زار	لاله زار
				قلعه عسکر	قلعه عسکر	
نگار	نگار	نگار	نگار	نگار	شهرنگار	نگار
				نارپ	نارپ	
گلزار	گلزار	گلزار	گلزار	گلزار	شهر گلزار	گلزار
				شیرینک	شیرینک	

بم	خواجہ عسکر	حومہ	بم	مرکزی	بم	بم
	دریجان	دریجان				
	دہ بید	دہبکری	دہ بید	دہبکری		
	ابارق	ابارق				
بروات	کروک	روداب غربی	بروات	بروات	بروات	بروات
	بشت رود	کرک و نارتیج				
جیرفت علی آباد عمران	دولت آباد	اسفندقہ	دولت آباد	اسفندقہ	جیرفت	جیرفت
	دہ پیش سفلی	اسلام آباد	جیرفت	مرکزی		
	خاتون آباد	خاتون آباد				
	دولت آباد	دولت آباد				
کھوروئیہ	ہلیل					
جبال بارز	میجان سفلی	رضوان	جبال بارز	جبال بارز	جیرفت	جیرفت
	سغدر	سغدر				
	جبال بارز	مسکون				
درب بہشت	رضی آباد	دلفارد	درب بہشت	ساردوئیہ	درب بہشت	ساردوئیہ
	ساردوئیہ	ساردوئیہ				
	صاحب آباد	گور				
اسماعیلی	بلوک	اسماعیلی	بلوک	اسماعیلی	اسماعیلی	اسماعیلی
	کریم آباد سفلی	حسین آباد				
	دہ نوافتح المبین	گنج آباد				
راہر ہنزا	سیہ بنوئیہ	سیہ بنوئیہ	راہر	مرکزی	راہر	راہر
	اسکر	راہر				
	کھنوج	جوران	ہنزا	ہنزا		
	ہنزا	ہنزا				
راور	دہ علی	راور	مرکزی	راور	راور	
ہجدک	ہروز	ہرجند	ہجدک			کوہساران
	ہجدک	ہروز				

جغرافیای انسانی استان

	رضا آباد	آزادگان	رفسنجان	مرکزی	رفسنجان	رفسنجان
	هرمز آباد	اسلامیه				
	خانمان	خانمان				
	داوران	دره دران				
	لاهیجان	رزم اوران				
	مس سرچشمه	سرچشمه				
	کبوترخان	کبوترخان				
	قاسم آباد	قاسم آباد				
	حومه الدین	راویز	کشکوئیه	کشکوئیه		
	شریف آباد	شریف آباد				
	شهر کشکوئیه	کشکوئیه				
بهرمان	شهر بهرمان	بهرمان		نوق		
صفائیه	اسماعیل آباد	رضوان	فردوس	فردوس		
	فردوسییه	فردوس				
رودبار زه کلوت	رودبار	رودبار	رودبار	مرکزی	رودبار	رودبار جنوب
	نهضت آباد	نهضت آباد				
	زه کلوت	جازموریان				
	برج عباس	کوهستان				
ریگان گنبدکی	دهنه عباسعلی	گاوکان	ریگان	مرکزی	ریگان	ریگان
	شهر ریگان	ریگان				
	محمدآباد گنبدکی	گنبدکی				
	ناصریه	ناصریه				
زرنند خانوک ریحان شهر	شهر ریحان	اسلام آباد	زرنند	مرکزی	زرنند	زرنند
	جرجافک	جرجافک				
	حتکن	حتکن				
	خانوک	خانوک				
	دشت خاک	دشت خاک				
	احمدی	سرینان				
	محمد آباد	محمد آباد				
	بهاء آباد	بهشت وحدت				
یزدان شهر سیریز	سیریز	شعبجره	یزدان شهر	یزدان شهر		
	یزدان شهر	سیریز				
	شهر ریحان	یزدان آباد				

سیرجان نجف شهر	شریف آباد	شریف آباد	سیرجان	مرکزی	سیرجان	سیرجان
	نجف شهر	نجف آباد				
زید آباد	زید آباد	زید آباد	زید آباد	زید آباد		
	محمود آباد سید	محمود آباد سید				
خواجوشهر	حاجی آباد	گلستان	ملک آباد	ملک آباد		
	پوزه خون ملک آباد	ملک آباد				
بلورد	بلورد	بلورد	بلورد	بلورد		
	تکیه	چهارگنبد				
پاریز همانشهر	پاریز	پاریز	پاریز	پاریز		
	سعادت آباد	سعادت آباد				
شهر بابک خاتون آباد خورسند	استبرق	استبرق	شهر بابک	مرکزی		
	مرج	پاقلعه				
	خاتون آباد	خاتون آباد				
	خورسند	خورسند				
	کم سرخ میمند	مدوارات میمند				
دهج جوزم	دهج	دهج	جوزم	دهج		
	جوزم	جوزم				
	خبر	خبر				
عنبر آباد دو ساری	دهنه کمرکان	امجز	عنبر آباد	مرکزی		
	دو ساری	جهاد آباد				
	علی آباد قدیری	علی آباد				
	خضر آباد	محمد آباد				
مردهک	گرم سالار رضا	گرم سالار	مردهک	جبال بارز جنوبی		
	مردهک	مردهک				
	کلچک	نرگسان				
فهرج	برج اکرم	برج اکرم	فهرج	مرکزی		
	فهرج	فهرج				
	حسن آباد	چاهدگال	دهنوا سلام آباد	نگین کویر		
	دهنو اسلام آباد	نگین کویر				
قلعه گنج چاه داد خدا رمشک	قلعه گنج	قلعه گنج	قلعه گنج	مرکزی		
	سرخ قلعه	سرخ قلعه				
	چاه داد خدا	چاه داد خدا	چاه داد خدا	چاه داد خدا		
	رمشک	رمشک				
راین قلعه	مارز					

جغرافیای انسانی استان

کرمان اختیار آباد باغین زنگی آباد	اختیار آباد	اختیار آباد	کرمان	کرمان	کرمان	کرمان
	باغین	باغین				
	زنگی آباد	زنگی آباد				
	ده لوء	درختگان				
چترود کاظم آباد	سر آسیاب فرسنگی	سر آسیاب فرسنگی	چترود	چترود	کرمان	کرمان
	شهر کاظم آباد	کویرات				
راین	گروه	حسین آباد	راین	راین	کرمان	کرمان
	ده میرزا	راین				
شهداد اندوهجرد	اندوهجرد	اندوهجرد	شهداد	شهداد	کرمان	کرمان
	تکاب	تکاب				
	سیرج	سیرج				
گلباف	جوشان	جوشان	گلباف	گلباف	کرمان	کرمان
	کنسیت	کنسیت				
ماهان-جوبار مچی آباد	لنگر	ماهان	ماهان	ماهان	کرمان	کرمان
	شهر مچی آباد	قناتغستان				
فاریاب	شهر فاریاب	گلاشکرد	فاریاب	مرکزی	فاریاب	فاریاب
	مهر و نیه پایین	مهر و نیه				
	حور پاسفید	حور	حور پاسفید	حور		
	زهمکان	زهمکان				
دهکهان کهنوج	بارگاه	دهکهان	کهنوج	مرکزی	کهنوج	کهنوج
	زه	نخلستان				
	کوتک وسط	کوتک				
	چاه حاجی کردی	حومه	چاه مرید	چاه مرید		
	کرمان	چاه ریگان				
کوهبنان	جور	جور	کوهبنان	مرکزی	کوهبنان	کوهبنان
	خرم دشت	خرم دشت				
کیانشهر	طغر الجرد	طغر الجرد	کیانشهر	طغر الجرد	منوجان	منوجان
منوجان	منوجان	قلعه	منوجان	مرکزی		
	گشمیران	گشمیران				
	نورآباد	نورآباد				
نودژ	بجگان	بجگان	نودژ	آسمینون	منوجان	منوجان
	نودژ	نودژ				

فعالیت گروهی ۱-۲

– با توجه به جدول ۱-۲ جدول زیر را کامل کنید.

شهرهای شهرستان محل سکونت شما	بخش‌های شهرستان محل سکونت شما	نام شهرستان محل سکونت شما
.....	.....	.....
.....	.....	.....
.....	.....	.....
.....	.....	.....
.....	.....	.....

درس هفتم: جمعیت استان

استان کرمان در سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۹۵ دارای ۳۱۶۴۷۱۸ نفر جمعیت بوده است و از این تعداد حدود ۵۹/۱ درصد در مناطق شهری و بقیه در روستاها و مناطق عشایری ساکن بوده‌اند. این در حالی است که شهر کرمان با ۷۴۱۷۴۶ نفر جمعیت بیشترین جمعیت شهری را به خود اختصاص داده است.

ویژگی‌های جمعیتی استان کرمان

الف) تراکم نسبی جمعیت: استان کرمان بیش از ۱۱ درصد وسعت کشور را داراست و این در حالی است که کمتر از ۴ درصد جمعیت کشور را به خود اختصاص داده است. با توجه به وسعت استان کرمان و سرشماری جمعیت در سال ۱۳۹۵، تراکم جمعیت در استان کرمان چقدر است؟

استان کرمان یکی از استان‌های کم تراکم از نظر جمعیت می‌باشد. به نظر شما چه عواملی سبب شده است استان کرمان در مقایسه با کشور از تراکم کمتری برخوردار باشد؟

ب) تراکم نسبی جمعیت: استان کرمان در سال ۱۳۹۵ شهرستان کهنوج با تراکم نسبی ۴۶/۲ نفر در کیلومتر مربع است.

با توجه به جدول ۲-۳ کمترین میزان تراکم جمعیت مربوط به کدام شهرستان است؟

ب) رشد جمعیت: طی ده ساله ۹۵-۱۳۸۵ نرخ رشد جمعیت در کشور ۱/۲۴ درصد بوده است. این در حالی است که نرخ رشد جمعیت در استان کرمان نسبت به کشور بالاتر بوده است. با توجه به جدول و نمودار تغییرات جمعیت، روند رشد جمعیت در مناطق شهری و روستایی در استان کرمان را تجزیه و تحلیل کنید.

جدول ۲-۲- روند تغییرات جمعیت شهری و روستایی و عشایری استان ۱۳۶۵ تا ۱۳۹۰

۱۳۹۰		۱۳۸۵		۱۳۷۵		۱۳۶۵		شرح
درصد	جمعیت	درصد	جمعیت	درصد	جمعیت	درصد	جمعیت	
۱۰۰	۲۹۳۸۹۸۸	۱۰۰	۲۶۵۲۴۱۳	۱۰۰	۲۰۰۴۳۲۸	۱۰۰	۱۶۲۲۹۵۸	استان
۵۷/۵	۱۶۸۹۹۱۸	۵۸/۵	۱۵۵۲۵۱۹	۵۲/۸	۱۰۶۰۰۷۵	۴۳	۶۹۸۱۷۵۵	شهری
۴۲/۵	۱۲۴۹۰۷۰	۴۱/۵	۱۰۹۹۸۹۴	۴۷/۲	۹۴۴۲۵۳	۵۷	۹۲۴۲۰۳	روستایی و غیر ساکن

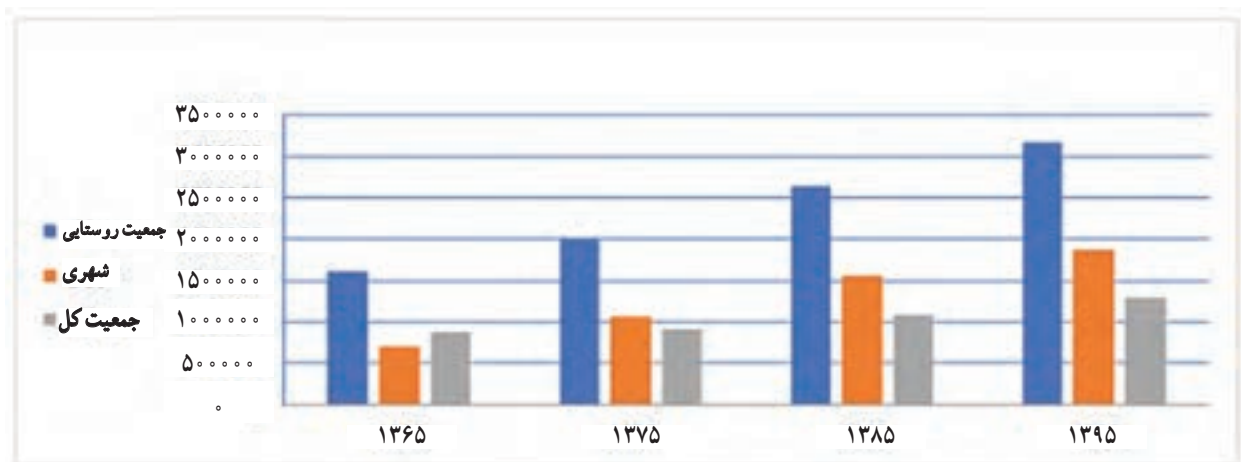

برای مطالعه

جدول ۳-۲- ویژگی‌های جمعیتی استان کرمان به تفکیک شهرستان، وسعت، تراکم، نسبت جنسی و... در سال ۱۳۹۶

ردیف	شهرستان	وسعت	جمعیت	درصد شهرنشین	تعداد مردان	تعداد زنان	نسبت جنسی	تراکم جمعیت
۱	ارزوئیه	۴۸۹۰	۳۷۵۶۸	۱۷/۸۰	۱۸۹۵۳	۱۸۶۱۳	۱۰۱	۷/۵
۲	انار	۲۱۴۰	۳۶۹۷۳	۵۴/۸۶	۱۹۱۴۹	۱۷۸۳۴	۱۰۷	۱۷/۲
۳	بافت	۶۴۹۳	۸۵۸۰۶	۴۵/۷۹	۴۳۲۰۵	۴۲۶۰۹	۱۰۲	۱۳/۲
۴	بردسیر	۶۱۲۹	۸۴۰۶۹	۵۴/۸۳	۴۲۶۷۴	۴۱۴۰۳	۱۰۳	۱۳/۶
۵	بم	۵۱۷۱	۲۳۵۲۲۴	۶۶/۰۳	۱۲۱۴۵۷	۱۱۳۸۶۵	۱۰۷	۴۵/۶
۶	جیرفت	۹۶۵۴	۳۱۵۶۹۴	۵۰/۷۳	۱۶۱۳۶۰	۱۵۴۳۳۲	۱۰۵	۳۲/۷
۷	رابر	۱۸۵۳	۳۵۴۸۳	۴۳/۱۱	۱۷۷۵۰	۱۷۷۳۱	۱۰۰	۱۹/۱
۸	راور	۱۳۹۳۷	۴۳۵۲۴	۵۴/۶۹	۲۱۷۶۶	۲۱۷۶۶	۱۰۰	۳/۲
۹	رفسنجان	۸۲۸۸	۳۱۵۸۱۶	۵۸/۷۷	۱۶۵۰۶۲	۱۵۰۷۵۲	۱۱۰	۳۸/۱
۱۰	رودبار	۶۸۶۴	۱۰۶۸۳۱	۲۲/۵۸	۵۳۵۳۶	۵۳۲۶۷	۱۰۰	۱۵/۵
۱۱	ریگان	۸۵۸۳	۹۵۵۲۴	۳۶/۰۵	۴۸۶۷۸	۴۶۸۴۴	۱۰۴	۱۱/۱
۱۲	زرنند	۵۴۷۷	۱۳۹۷۲۴	۵۲/۷۱	۷۰۴۳۱	۶۹۳۱۹	۱۰۲	۲۵/۵
۱۳	سیرجان	۱۳۱۲۹	۳۳۶۵۰۵	۷۵/۶۴	۱۷۳۷۷۴	۱۶۲۷۳۰	۱۰۷	۲۵/۶
۱۴	شهربابک	۱۴۰۹۶	۱۰۶۶۲۰	۷۰/۹۶	۵۵۹۸۴	۵۰۶۳۴	۱۱۰	۷/۵
۱۵	عنبرآباد	۳۴۰۹	۸۱۴۷۶	۳۰/۷۵	۴۰۹۳۳	۴۰۵۴۱	۱۰۱	۲۳/۹
۱۶	فاریاب	۲۵۶۴	۳۳۶۶۴	۱۳/۷۲	۱۵۷۸۴	۱۶۷۸۷	۹۹	۱۳/۱
۱۷	فهرج	۴۵۶۰	۶۷۱۳۲	۹/۱۳	۳۴۷۰۰	۳۲۴۳۰	۱۰۷	۱۴/۷
۱۸	قلعه گنج	۱۰۴۳۸	۷۶۲۳۸	۱۷/۳۵	۳۷۷۸۷	۳۸۴۴۹	۹۸	۷/۳
۱۹	کرمان	۴۴۶۳۱	۷۴۱۷۴۶	۸۵/۴۹	۳۷۷۳۸۵	۳۶۴۳۵۹	۱۰۴	۱۶/۶
۲۰	کهنوج	۲۱۱۰	۹۷۶۷۳	۵۵/۶۹	۱۰۵۰۳	۱۰۳۴۸	۱۰۲	۴۶/۲
۲۱	کوهبنان	۲۲۳۶	۲۰۸۴۸	۷۱/۲۲	۴۹۳۳۰	۴۸۳۴۱	۱۰۲	۹/۳
۲۲	منوجان	۳۵۴۷	۶۵۶۷۴	۳۲/۵۶	۳۲۷۳۴	۳۲۹۲۸	۹۹	۱۸/۱
۲۳	نرماشیر	۲۹۹۴	۵۲۱۷۸	۱۴/۱۰	۲۷۰۲۹	۲۶۱۴۷	۱۰۳	۱۷/۷
	استان	۱۸۲۷۲۶	۳۲۱۳۱۰۸	۵۸/۹۹	۱۶۴۱۰۰۰	۱۵۷۲۱۰۸	۱۰۴	۱۷/۵

شکل ۲-۲- نمودار تغییرات جمعیت استان کرمان طی دوره ۹۵-۱۳۶۵

ج) ترکیب جمعیت: به جدول ۲-۲ و شکل ۲-۲ نگاه کنید. درصد جمعیت شهرنشین از ۴۳ درصد در سال ۱۳۶۵ به ۵۸/۷ درصد در سال ۱۳۹۵ رسیده است. به نظر شما چه عواملی سبب شده است در این دوره ۳۰ ساله از درصد جمعیت روستایی و غیر ساکن کاسته شده و بر درصد جمعیت شهرنشین افزوده شود؟

در این دوره، استان کرمان نیز مانند دیگر استان‌های کشور، به موازات رشد و توسعه اقتصادی و اجتماعی، به سمت الگوی اجتماعی تکامل یافته‌تری پیش رفت و شیوه زندگی عشایری به روستائینی و روستائینی به شهرنشینی گرایش پیدا کرد. بخشی از جمعیت روستایی، به دلیل رشد بالای جمعیت و کمبود امکانات در روستا و جاذبه‌های شهری، روستا را رها کرده و به شهر مهاجرت کرده و در نتیجه شمار جمعیت شهری در این دوره به بیش از ۲ برابر افزایش یافته است.

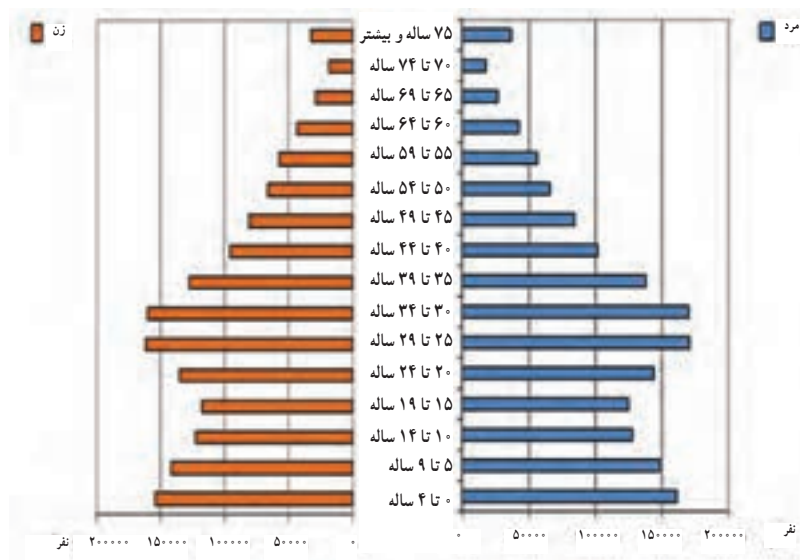
د) ساختمان سنی جمعیت: نگاهی به هرم سنی جمعیت در استان کرمان نشان می‌دهد پایه هرم سنی جمعیت جمع شده که نشان‌دهنده کاهش رشد جمعیت نسبت به دهه قبل از آن است. به طوری که از کل جمعیت استان کرمان در سال ۱۳۹۶ حدود ۱۱/۹ درصد از جمعیت، کمتر از ۵ سال دارند که در مقایسه با دهه قبل، حدود ۶ درصد کاهش نشان می‌دهد. در سرشماری ۱۳۹۵ از کل جمعیت استان ۱۶۴۱۰۰۰ نفر مرد و ۱۵۷۲۱۰۸ نفر زن بوده‌اند، یعنی نسبت جنسی در استان برابر با ۱۰۴ است. البته این نسبت برای اطفال کمتر از یک سال، ۱۰۵ و برای بزرگسالان، ۱۱۷ نفر به دست آمده است.

اگر سیاست کاهش جمعیت به همین صورت ادامه پیدا می‌کرد استان کرمان را در آینده با مشکلاتی از جمله برهم خوردن تعادل جمعیتی و نیروی کار فعال روبه‌رو می‌کرد.

جدول ۲-۴- ترکیب سنی جمعیت کرمان در سال ۱۳۹۵

گروه‌های سنی	سن	تعداد جمعیت	درصد
کودکان و نوجوانان	۰-۱۴ سال	۸۵۶۸۶۴	۲۷/۰۷
جوانان و بزرگسالان	۱۵-۶۴ سال	۲۱۴۶۶۶۱	۶۷/۸
کهن سالان	۶۵ ساله و بیشتر	۱۶۱۱۹۳	۵/۰۹

شکل ۲-۳- نمودار هرم سنی استان کرمان در سال ۱۳۹۵

فعالیت گروهی ۲-۲

- ۱- با توجه به هرم سنی استان کرمان بگویید گروه سنی ۱۹-۱۵ سال چند نفر است. چند درصد جمعیت را تشکیل می‌دهد؟
- ۲- بالا بودن نسبت جنسی در بزرگسالان نسبت به اطفال کمتر از یک سال بیانگر چیست؟

(ه) مهاجرت: علت این مسئله علاوه بر بالا بودن نرخ موالید در مناطق روستایی، به خاطر مهاجرت به استان به‌ویژه در مناطق شهری بوده است. مهاجرت در استان به دو دسته تقسیم می‌شود:

(الف) مهاجرت برون استانی: به علت وجود استعدادهای بالقوه در بخش‌های صنعت و معدن، کشاورزی و سایر بخش‌های اقتصادی و فرهنگی مهاجرت‌های زیادی به استان صورت می‌گیرد، از کل مهاجرت‌ها بیشترین مهاجران به استان، افغانی هستند. بیشترین مهاجران داخلی به استان از استان‌های یزد، تهران، خراسان، آذربایجان غربی، قزوین، سیستان و بلوچستان، فارس و خوزستان می‌باشند که در بخش‌های معدن، کشاورزی و غیره مشغول شده‌اند.

(ب) مهاجرت درون استانی: مهاجرت از نواحی روستایی به شهرها خصوصاً در دهه‌های اخیر.

درس هشتم: شیوه‌های زندگی در استان

آیا می‌دانید که مردم استان کرمان به چه شیوه‌هایی زندگی می‌کنند؟ در کشورمان ایران مردم به سه شیوه کوچ نشینی، روستایی و شهری زندگی می‌کنند که در این درس با شیوه‌های زندگی در استان کرمان آشنا می‌شوید.

زندگی کوچ نشینی در استان کرمان

شکل ۴-۲- زندگی عشایری

استان پهناور کرمان بعد از استان فارس، دومین مرکز مهم کوچ نشینی در کشور است. ویژگی‌های آب و هوایی و شرایط جغرافیایی کوهستان‌های مرتفع و پر بارش نظیر هزار، لاله زار، کوه شاه، بهرآسمان، جبالبارز، کوه پنج و چهل تن و ارتباط این کوهستان‌ها با سرزمین‌های پست و گرمسیری هم جوار مانند جیرفت، کهنوج، ارزوئیه و بخش‌هایی از استان هرمزگان (رودان و حاجی‌آباد) و وجود مراتع و منابع آب نسبتاً خوب در نواحی سردسیر (بیلاق) و گرمسیر (قشلاق) از دیرباز شرایط مناسب و مطلوبی را برای پیدایش و تکوین زندگی کوچ نشینی و تداوم آن در این استان به وجود آورده است.

ایلات کوچ نشین در استان کرمان

عشایر کرمان زندگی اجتماعی و قبیله‌ای دارند و از ایل، طایفه، تیر، ایشوم و خانوار تشکیل شده‌اند. اکثر ایل‌ها و عشایر استان

در حوضه آبریز هلیل رود ساکن هستند و در قالب ۷۴ ایل و طایفه مستقل زندگی می کنند که به برخی از ایل های مهم و مشهور و قلمرو زندگی آن ها اشاره می شود :

ایلات	شهرستان
مهنی، جبالبارزی	جیرفت و بخش اسفندقه
سلیمانی، لری	رابر و کهنوج
افشار، لک	بافت و ارزویه
بچاقچی، افشار	سیرجان

شکل ۲-۵- عشایر کرمان

اقتصاد کوچ نشینان در استان کرمان

اصلی ترین فعالیت کوچ نشینان، دامداری و پس از آن کشاورزی و صنایع دستی است.

عمده فعالیت کشاورزی عشایر استان در مناطق کوهستانی و بیلاقی است. عشایر ۳۵ درصد صنایع دستی کشور را تولید می کنند. زنان سخت کوش عشایر کرمان نیز در کنار کمک به دامداری و تهیه فراورده های لبنی به تهیه و تولید صنایع دستی نظیر قالی، گلیم و سیاه چادر می پردازند. گفتنی است گلیم « شیرکی پیچ » عشایر سیرجان و قالی « گل سرخ » اسفندقه که حاصل ذوق زنان هنرمند این مناطق است، به دلیل شهرت جهانی، ظرافت و خوش نقش و نگار بودن، ثبت ملی و جهانی شده اند.

نقش کوچ نشینان استان در دفاع از سرزمین ایران اسلامی

زنان و مردان عشایر استان، افرادی سلحشور، غیرتمند، شجاع و مهمان نوازند. آن‌ها همواره در برابر ناامنی‌ها و شرارت‌هایی که استان را تهدید می‌کرد، ایستادگی و مقاومت می‌نمودند.

حضور بسیج عشایر استان در دوران دفاع مقدس، نمونه‌ای از مقاومت دلیر مردان عشایر است، به طوری که از ۶۵۰۰ شهید استان، ۱۲۰۰ شهید (۱۸ درصد) متعلق به جامعه عشایری است. از شاخص‌ترین شهدای عشایر استان، سپهبد شهید حاج قاسم سلیمانی است.

برای مطالعه

قدیمی‌ترین ایل استان کرمان، ایل مهنی و جبالبارزی است. این ایل‌ها قبل از اسلام نیز با نام «قفص» یا «کوچ» در جیرفت سکونت داشته‌اند. برخی از محققین، مردم ایل مهنی را بومی منطقه دانسته و برخی خاستگاه آنان را میهنه خراسان و بعضی دیگر کُرد تبار (براهویی) دانسته‌اند.

اکثر ایل‌های مهم کرمان به جز مهنی و جبالبارزی طی سیصد سال اخیر از مکانی دیگر به کرمان کوچیده یا بر اثر تصمیمات و سیاست‌های دولت‌های وقت و یا جبر محیطی و انسانی به صورت خانواری یا گروهی به استان کوچانده شده‌اند. در ادامه به منشأ و اصالت برخی از ایل‌های مهم استان اشاره می‌شود:

افشار	خراسان، آذربایجان غربی یا شرقی، زنجان
بچاقچی	شمال غرب کشور
سلیمانی	یکی از ایل‌های خمسه استان فارس
لری (شمس الدین)	لر بیرانوند (استان لرستان)
لک	لر لرستان

فعالیت گروهی ۲-۳

– اگر در شهرستان محل زندگی شما کوچ نشینی رایج است. با راهنمایی دبیر خود به سؤالات زیر پاسخ دهید:

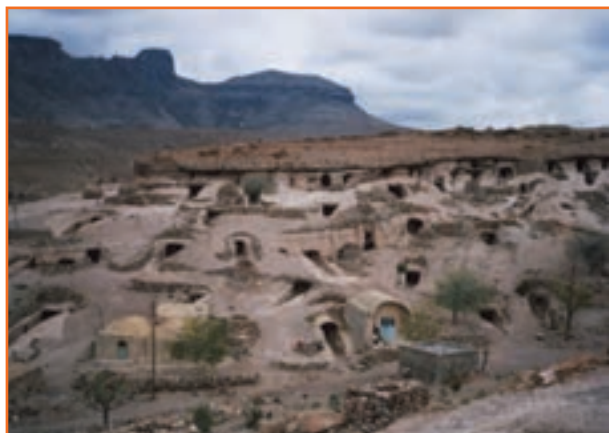
۱- چند ایل و طایفه از عشایر محل سکونت خود را نام ببرید و بگویید بیلاق و قشلاق آن‌ها کجاست؟

۲- چه عواملی باعث گرایش کوچ نشینان به زندگی یکجانشینی شده است؟

زندگی روستایی

شکل ۲-۶- روستای میمند یکی از نمونه‌های سکونت اولیه در ایران

آب با آبادی در ایران پیوند دیرینه دارد. در نواحی مرکزی و شرقی کشور به‌خصوص استان کرمان پسوند اکثر روستاها کلمه (آباد) برگرفته از آب و آبادی است.

در پیدایش سکونتگاه‌های روستایی در استان کرمان آب از مهم‌ترین عوامل بوده است. خاک حاصلخیز، دسترسی به راه‌های ارتباطی و عامل دفاعی از دیگر عوامل مهم محسوب می‌شوند.

در استان کرمان مانند دیگر نواحی خشک و نیمه خشک ایران نوع روستاها متمرکز است. با این تفاوت که در نواحی کوهستانی و دشت‌های استان، شکل روستاها و مصالح به کار رفته در آنها تا حدودی متفاوت است.

در نواحی کوهستانی و مناطق پایکوهی استان کرمان به تبعیت از محیط طبیعی؛ خانه‌های روستایی یا در دامنه کوه‌ها واقع شده و شکل پلکانی به خود گرفته‌اند، یا در دره‌ها که در این صورت شکل دره‌ای دارند. در روستاهای کوهستانی معمولاً دیوار (بی) ساختمان‌ها را از سنگ و روی سقف خانه‌ها را با چوب پوشانده و روی آن گل می‌ریزند. در این گونه روستاها زمین‌های کشاورزی در قسمت‌هایی واقع شده‌اند که خاک بیشتر داشته و از شیب کمتری برخوردارند. آب آشامیدنی و زراعی این گونه روستاها بیشتر از چشمه و قنات فراهم می‌شود.

شکل ۲-۷- روستای پلکانی ریشه شهر بابک

جغرافیای انسانی استان

در نواحی دشت با توجه به شرایط اقلیمی و محیط طبیعی خانه‌های روستایی بیشتر از خشت و گل و با سقف گنبدی‌اند. در این گونه روستاها در گذشته برای خنک کردن خانه‌ها از بادگیر استفاده می‌شده است. امروزه مصالح با دوام‌تر و جدیدتر در ساخت خانه‌های این مناطق استفاده می‌شود.

شکل ۸-۲- خانه‌های خشت و گلی همراه با بادگیر

این نوع روستاها بیشتر از آب سفره‌های زیرزمینی به صورت قنات و یا با استفاده از موتورهای آب کشی آب را به مزارع و باغات خود می‌آورند و در نواحی شمال استان بیشتر به فعالیت باغداری به‌ویژه کشت پسته مشغول‌اند.

شکل ۹-۲- کَپَر نشینی در جنوب استان کرمان

در نواحی جنوبی استان کرمان که از محروم‌ترین مناطق ایران است هنوز بیشترین درصد جمعیت در مناطق روستایی زندگی می‌کنند. عده زیادی از آن‌ها در خانه‌هایی به نام کَپَر زندگی می‌کنند که اگر برای اشتغال و مسکن آن‌ها فکر اساسی نشود در آینده‌ای نه چندان دور، آن‌ها نیز به نواحی شهری مهاجرت کرده و بر درصد جمعیت شهرنشین و همچنین مشکلات شهرها می‌افزایند.

جدول ۵-۲ - شهرستان‌هایی که بیشترین جمعیت روستایی استان کرمان را دارا هستند

ردیف	شهرستان	جمعیت کل	جمعیت شهری	درصد	روستایی و عشایری	درصد
۱	بم	۲۰۳۵۸۰	۱۰۰۰۴۶۸	۴۹/۳۵	۱۰۳۱۱۲	۵۰/۶۵
۲	کهنوج	۱۲۳۶۶۰	۵۴۶۹۶	۴۴/۲۳	۶۸۹۶۴	۵۵/۷۷
۳	بافت	۱۱۶۱۴۹	۵۲۰۸۲	۴۴/۸	۶۴۰۶۷	۵۵/۲
۴	عنبرآباد	۱۲۹۸۷۷	۲۲۸۳۸	۱۷/۵۸	۱۰۷۰۳۹	۸۲/۴۲
۵	رودبار	۱۱۰۲۹۷	۱۰۱۱۰	۸/۳۱	۱۰۰۱۸۷	۹۱/۶۹
۶	قلعه گنج	۸۲۳۳۲	۱۶۱۱۹	۱۹/۵۷	۶۶۲۱۳	۸۰/۴۳
۷	منوجان	۶۹۸۱۶	۲۰۰۹۴	۲۸/۷۸	۴۹۷۲۲	۷۱/۲۲

کشاورزی مهم‌ترین فعالیت اقتصادی روستاییان بوده و باغداری، زراعت، دامداری و دامپروری و صنایع دستی به ترتیب مهم‌ترین منابع درآمد روستاییان این استان محسوب می‌شوند. این استان با در اختیار داشتن حدود ۲۵ درصد باغات کشور بزرگ‌ترین تولید کننده محصولات باغی است و عمده محصولات درختی آن عبارت‌اند از: پسته، خرما، مرکبات و گردو. علاوه بر محصولات درختی؛ در زمینه محصولات صیفی و جالیزی و نیز دانه‌های روغنی سهم عمده‌ای در اقتصاد کشاورزی دارد. در روستاهای استان کرمان دامداری به صورت سنتی و نیز با شیوه‌های جدید و علمی رواج دارد. در گذشته دامداری و دامپروری نقش مهمی در تولید پشم و رونق صنایع دستی استان به ویژه قالی بافی داشته است، به طوری که قالی کرمان و به ویژه راور از شهرت فراوان برخوردار است، ولی در سال‌های اخیر این هنر رونق گذشته را از دست داده است.

شکل ۱۰-۲ - دامداری و دامپروری از منابع درآمد روستاییان استان کرمان

فعالیت گروهی ۲-۲

- مهاجرت روستاییان به شهرها چه مشکلاتی برای شهرها به وجود می‌آورد؟

زندگی شهری

شکل ۱۱-۲- چشم اندازی از شهر کرمان

شکل ۱۲-۲- شهر راور با نقش ارتباطی

هسته اولیه بسیاری از شهرهای ایران از جمله شهرهای استان کرمان در جایی بوده که به آب دسترسی داشته‌اند و بسیاری از شهرها در اصل، روستاهای بزرگی بوده‌اند که با افزایش جمعیت و ایجاد مؤسسات و ادارات مختلف به شهر تبدیل شده‌اند. شهرهای استان کرمان به دلیل شرایط آب و هوایی گرم و خشک و کمبود منابع آب در اکثر نواحی استان، دور از یکدیگر واقع شده‌اند و در فاصله بین آن‌ها بعضی از شهرهای کوچک به صورت اقماری به وجود آمده‌اند، مانند بروات (بم)، چوپار، چترود و ماهان (کرمان) و... . در سال ۱۳۹۰ در استان کرمان ۶۷ سکونتگاه شهری وجود داشته که ۵۷/۵ درصد از جمعیت استان را در خود جای داده است.

جدول ۶-۲- پرجمعیت ترین نقاط شهری استان کرمان (سال ۱۳۹۰)

ردیف	نام شهر	تعداد جمعیت	ردیف	نام شهر	تعداد جمعیت
۱	کرمان	۶۲۱۳۷۴	۷	بردسیر	۴۴۹۵۷
۲	سیرجان	۲۰۸۰۳۳	۸	کهنوج	۴۳۹۷۷
۳	رفسنجان	۱۷۱۱۹۷	۹	راور	۲۲۶۵۱
۴	بم	۹۸۶۶۴	۱۰	انار	۱۷۶۴۵
۵	زرنند	۷۰۱۳۵	۱۱	کوهبنان	۱۶۶۴۸
۶	شهر بابک	۶۳۴۲۴			

شهرهای استان کرمان از نظر نقش و عملکرد وضعیت یکسانی نداشته و از درجات متفاوتی برخوردارند. بیشتر آن‌ها دارای نقش اداری، خدماتی و تجاری اند اما بعضی از این نقش‌ها، بارزتر است؛ مثلاً نقش اداری سیاسی در کرمان، نقش ارتباطی در انار و سیرجان، نقش تاریخی در بم و جیرفت و... در سال‌های اخیر بر اثر رشد جمعیت و همچنین مهاجرت بی‌رویه روستاییان به شهرها و تحولات دیگر نقش بعضی از شهرها نیز تغییر کرده یا در حال تغییر است.

شکل ۱۴-۲- شهر ماهان از شهرهای اقماری کرمان

شکل ۱۳-۲- شهر جیرفت

برای مطالعه

شهر کرمان

این شهر به عنوان مرکز استان در زمینی نسبتاً هموار قرار گرفته که از شمال به زنگی آباد و ارتفاعات باداموئیه از جنوب به ماهان و جوپار، از شرق و غرب به شهداد و دشت باغین می‌رسد. این شهر قدمت دیرینه دارد و نام قدیمی آن، گواشیر (شهرادشیر) بوده است. محلات قدیمی شهر اغلب بیانگر پیشینه تاریخی ساکنان آن است. بافت قدیم کرمان، بخشی از میراث فرهنگی را در خود جای می‌دهد و عبور از این محلات قدیمی با ویژگی‌ها و کارکردهای خاص خود، آداب و رسوم و سنن دوران گذشته را به ذهن تداعی می‌کند. تغییر بافت قدیمی به علت وجود کوچه‌های باریک و پریچ و خم از جمله مشکلات قابل توجه است که اقدامات مؤثری در راستای اصلاح و بهسازی بافت قدیم شهر صورت گرفته است. از جمله محلات قدیمی کرمان می‌توان محله شهر، شاه عادل، خواجه خضر، محله یهودی‌ها، بازار شاه، میدان قلعه، محله زرتشتی‌ها، گلبازخان و... را نام برد. از بازارهای تاریخی و دیدنی شهر کرمان می‌توان به بازار مظفری، بازار گنجعلی‌خان، بازار قیصریه، بازار مسگری، بازار وکیل و... اشاره کرد. شهر کرمان به دلیل موقعیت جغرافیایی خاص خود و قرار گرفتن در گذرگاه تجارت و نیز راه ابریشم، کاروان‌های تجاری زیادی را پذیرا بوده است. این امر سبب به وجود آمدن کاروانسراهایی با ساخت حفاظتی ویژه شده است. از جمله کاروانسراهای عمده کرمان که میهمانان زیادی را در خود جای می‌دادند می‌توان، کاروانسرای گلشن، کاروانسرای گنجعلی‌خان، کاروانسرای وکیل، کاروانسرای حاج آقا علی، کاروانسرای هندوها و... را نام برد.

جغرافیای انسانی استان

شکل ۱۶-۲- شهر کرمان

شکل ۱۵-۲- کاروانسرای وهابزاده رفسنجان

شکل ۱۷-۲- مسجد جامع کرمان - شهر کرمان

فصل سوم

ویژگی‌های فرهنگی استان کرمان

